

ו. בא זאב אחד וטרף – אינו אונס, מלבד בשעת משלחת זאבים ואליבא דרבי יהודה (שאו הזאב מתנפל על אדם אחד). שני זאבים – אונס.

א. יש אומרים ששומר חנם פטור בכל אופן, שאין זו פשיעה גמורה אם אינו עומד כנגד הזאב (עפ"י גוב"י, מובא בפ"ת שג סק"ו), ועכ"פ באופן שסתם אנשים אינם עושים כן בשלהם (ע' קצוה"ח שג סק"ו).

ב. הלכה כחכמים (רמב"ם שכירות ג, ד; חו"מ שג, ד).

ז. לסטם אחד שאינו מזויין – אין זה אונס, שהיה לו להתנגד. ובלסטם מזויין – אונס. ואפילו אם גם השומר הוא מזויין, שזה מוסר נפשו וזה אינו מוסר נפשו.

א. כן פסק הרמב"ם (שכירות ג, ד) הרי"ף ונמו"י. ויש אומרים שכששניהם מזויינים נשאר הדבר בספק (ע' בראשונים כאן ולעיל ו; תשב"ץ ח"ב רעב (דף 22 מא); תקפו כהן ט; אילת השחר).

ב. יתכן שאפילו בשומר חנם נסתפקו, כיון שקרה מקרה שהיה יכול להציל באשר הוא שם ולא הציל, חייב. וצריך תלמוד (שיטה).

רועה שמצא לסטים והתגרה בו ואמר לו את מקומו, גם אם הראה לו שאינו חושש מפניו ואמר לו כך וכך אנשים אנחנו, כך וכך כלבים וכלי מלחמה וכד' – חייב, כמי שהוליך הבהמות למקום גדודי חיה ולסטים. ואפילו לא הודיעו היכן הוא, כל שהתחיל הוא להתגרות עמו ולחרפו בדברים, שמא אותו הכעס הביאו לכך (מאירי). ומשמע שאף בספק אם היה בא בלעדיו חייב, כדברי הנתיח"מ שג סק"ו והלא כהקצוה"ח).

ובשומר חנם, משמע בפוסקים שפטור, כל שכוונתו היתה לטובה, כדי שלא יבוא הלסטים (עפ"י קצות החשן שג סק"ב).

ח. עלתה לראשי צוקים ונפלה – הרי זה אונס. העלה ונפלה ומתה – אינו אונס.

הרי"ף והרמב"ם (ג, ט) פירשו שתקפתו ועלתה, שאם לא כן חייב. ובהעלה חייב אפילו תקפתו ונפלה. וכן הסכים הרמב"ן. והראב"ד השיג ונקט שלפי מה שאנו נוקטים כרבא (לעיל לו): בתחילתו בפשיעה וסופו באונס, אפילו עלתה בלא שתקפתו פטור.

דף צד

רי"ט. האם התנאים דלהלן ברי תוקף:

א. מתנה על מה שכתוב בתורה.

ב. שומר או שואל המתנה להפטר משבועה או מתשלומין.

ג. שומר המתנה להיות כשואל.

ד. תנאי שאי אפשר לקיימו.

ה. תנאי אחר המעשה.

א. המתנה על מה שכתוב בתורה – תנאי בטל ומעשה קיים.

בדבר שבממון, לדברי רבי יהודה תנאו קיים ולדברי רבי מאיר תנאו בטל.

הלכה כרבי יהודה (ערמב"ם שכירות ב, ט' שכל תנאי בממון או בשבועות של ממון קיים; אה"ע לה, ה). נחלקו הראשונים (בכתובות נו) אם מחלוקתם אמורה כשאמר 'ע"מ שאין עלי דין... או 'ע"מ שתמחל...'. (וע' שואל ומשיב שתיטאה א וספר אהבת חסד סקכ"ד שנחלקו אודות המתנה עם פועל על מנת שלא יהא בו דין בל תלין, האם התנאי בטל כמתנה עמש"כ בתורה שהרי הלאו חל בעל כרחו, או שמא כיון שסו"ס לא נכנס הפועל על דעת שיקבל בזמנו – לא עבר בכל תלין).

ב. שומר המתנה להיפטר משבועה או מתשלומין – תנאו קיים. ופירשו בגמרא שאפילו לרבי מאיר שמתנה עמש"כ בתורה בדבר שבממון תנאו בטל, מודה בזה שמתחילה לא שעבד עצמו לדבר (בשונה מהמקדש את האשה על מנת שאין לה עליו שאר וכסות, שהואיל וחלו קדושין גמורים הרי התורה מחייבתו בשאר וכסות).

יש מי שכתב שאין השומר מתנה לפטור עצמו מפשיעה (הר' ברוך מריגנשבורג, מובא בהג"א). ואין הדבר מוסכם (ע' תפארת שמואל על הרא"ש).

ג. מתנה אדם עם שומר שכר להיות כשואל. שמואל פירש כשקנו מידו, ורבי יוחנן אמר אפילו לא קנו מידו; באותה הנאה שיוצא עליו קול שאדם אמין הוא, גמר ומשעבד עצמו.

א. הלכה שאין צריך קנין (רמב"ם שכירות ב, ט; חו"מ רצא, כז). יש ראשונים שגרסו כאן 'שומר חנם'. ולגרסתנו החידוש הוא שאף בשומר שכר מועיל בלא קנין הגם שי"ל שאינו עושה כן משום הנאתו ביציאת הקול (רעק"א. וע' במאירי שצדד שמועיל תנאי בלא קנין גם בלא סברת בההיא הנאה).
 ב. יראה שהשואל מתנה להתחייב במתה מחמת מלאכה. ויש לפקפק בה אם צריך קנין אם לאו (מאירי).

ד. מתנה בדבר שאי אפשר לקיימו – מחלוקת תנאים האם תנאו קיים או תנאי בטל ומעשה קיים. כן דעת רבי יהודה בן תימא. וכן סתמה משנתנו כאן. וכן הלכה – כדברי רב (ער"ח ו"ש"פ. וכ"ה באה"ע לה, ב קמג, יב. ועריטב"א שאעפ"י שבשאר משפטי התנאים לא קיימא לן כר"מ, כאן שונה שהוא טעם מסתבר שאינו אלא כמפליג בדברים בעלמא).

א. יש מי שכתב שאפילו תנאי שיש אפשרות רחוקה לקיומו, בכלל 'אי אפשר לקיימו' הוא כיון שנאמר בדרך הפלגה בדברים, כגון 'על מנת שתאכלי בשר חזיר; שתבעלי לאבא ולאביך', והתנאי בטל לדעת רבי יהודה בן תימא (עפ"י תורת חיים).
 ב. אין חילוק אם התנה כן בעל פה או בכתב (ר"ח עפ"י ירושלמי).

ה. שנינו, כל תנאי שיש מעשה בתחילתו – תנאו בטל. משמע ממשט הסוגיא שזו היא דעת רבי מאיר אבל חכמים חולקים.

א. יש אומרים שאין חכמים חולקים (עתוס' כאן ובגטין עה וריטב"א).
 והלכה כסתם משנתנו (רבנו חננאל).

ב. רש"י מפרש שהקדים באמירתו את המעשה לתנאי (וכ"מ ברמב"ן). ואילו הרמב"ם (אישות ו) מפרש שהקדים את המעשה בפועל לאמירת התנאי, אפילו בסמוך לו.